

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА ДИНАМІКИ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОГО КОМПОНЕНТА ОБРАЗУ «Я-ПРОФЕСІЙНИЙ» СТУДЕНТІВ АВІАЦІЙНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Патруль М. В.

аспірантка кафедри соціальної психології

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

вул. Пирогова, 9, Київ, Україна

orcid.org/0000-0001-6936-1320

patrul.sr@gmail.com

Ключові слова: *емоційно-оцінний структурний компонент образу «Я-професійний», емоційна рівноваженість, підготовка фахівців, професійне становлення, самооцінка, самоставлення, структура образу «Я-професійний», студенти авіаційних спеціальностей, Я-образ.*

У статті представлено результати дослідження психологічних особливостей прояву та динаміки емоційно-оцінного структурного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей. Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою в підготовці висококваліфікованих, відповідальних і надійних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах динамічних змін сучасного суспільства й зростання вимог до професійної компетентності, і недостатнім вивченням особливостей формування психологічних характеристик, що впливають на процес становлення кваліфікованого фахівця.

Узагальнено результати теоретичного аналізу дослідження змісту й структурних компонентів образу «Я-професійний» і виокремлено змістовно-структурні компоненти образу «Я-професійного» в студентів авіаційних спеціальностей: когнітивний (образ «Я-фахівець у галузі авіації»), емоційно-оцінний (професійна самооцінка) і поведінковий (саморегуляція в професійній сфері).

Дослідження реалізовувалося за допомогою психодіагностичного інструментарію, який допоміг оцінити змістові й структурні характеристики критеріїв і показників емоційно-оцінного структурного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей.

Проаналізовано рівень професійної самооцінки, рівень домагань, емоційну рівноваженість і самоповагу майбутніх авіафахівців і виявлено динаміку цих показників у процесі професійного становлення. Результати дослідження показали, що емоційно-оцінний компонент сформований на середньому рівні з індивідуальними відмінностями за окремими характеристиками. Виявлено позитивну динаміку показників самоповаги й аутосимпатії, що свідчить про зростання впевненості у власних силах і стабільності емоційного стану. Водночас частина студентів продемонстрували завищену самооцінку та нереалістичний рівень домагань, що свідчить про потенційну невідповідність між професійними очікуваннями й реальними можливостями, указує на недостатню інтегрованість професійної ідентичності. Отримані результати підкреслюють важливість розвитку емоційно-оцінного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей для забезпечення ефективної професійної діяльності в умовах підвищеної відповідальності та стресогенності авіаційної галузі.

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS AND DYNAMICS OF THE EMOTIONAL-EVALUATIVE STRUCTURAL COMPONENT OF THE “PROFESSIONAL SELF” IMAGE AMONG AVIATION STUDENTS

Patrul M. V.

*Postgraduate Student at the Department of Social Psychology
Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov
Pyrohova str., 9, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6936-1320
patrul.sr@gmail.com*

Key words: *emotional-evaluative structural component of professional self-image, emotional balance, specialist training, professional development, self-assessment, self-attitude, structure of professional self-image, aviation students, self-image.*

The article presents the results of a study on the psychological characteristics and dynamics of the emotional-evaluative structural component of the “professional self” image among aviation students. The relevance of the study is determined by the urgent need to train highly qualified, responsible, and reliable specialists capable of acting effectively under the dynamic changes of modern society and increasing demands for professional competence, as well as by the insufficient investigation of psychological characteristics that influence the process of becoming a qualified professional.

The article summarizes the results of a theoretical analysis of the content and structural components of the “professional self” image and identifies the content-structural components of the “professional self” image in aviation students: the cognitive component (the self-image as an aviation specialist), the emotional-evaluative component (professional self-esteem), and the behavioral component (self-regulation in the professional domain).

The study employed psychodiagnostic tools that made it possible to assess the content and structural characteristics of the criteria and indicators of the emotional-evaluative structural component of the “professional self” image in aviation students.

The research analyzed the levels of professional self-esteem, aspirations, emotional balance, and self-respect among future aviation professionals and revealed the dynamics of these indicators in the process of their professional development. The results of the study revealed that the emotional-evaluative component is generally developed at a moderate level, with individual variations across specific characteristics. Positive dynamics were observed in indicators of self-esteem and self-sympathy, suggesting increased confidence in one’s own abilities and greater emotional stability. At the same time, a portion of students exhibited inflated self-esteem and unrealistic levels of aspiration, indicating a potential discrepancy between professional expectations and actual capabilities, as well as insufficient integration of professional identity. The findings highlight the importance of fostering the emotional-evaluative component of the “professional self” image among aviation students to ensure effective professional performance under conditions of high responsibility and stress inherent in the aviation industry.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку авіаційної галузі характеризується стрімким упровадженням інноваційних технологій, автоматизацією систем управління, посиленням вимог до безпеки польотів і підвищенням стандартів професійної діяльності. Відповідно, це зумовлює потребу у висококваліфікованих фахівцях, здатних ефективно діяти в умовах все більшої складності авіаційних процесів і швидких технологічних змін.

В Україні, незважаючи на виклики, пов’язані з війною та тимчасовим обмеженням діяльності цивільної авіації, триває підготовка кадрів відповідно до світових стандартів. З огляду на динаміку розвитку авіаційної галузі, особливої ваги набуває формування цілісного позитивного образу «Я-професійний» фахівця в галузі авіації, який визначає рівень усвідомлення власних можливостей, професійної компетентності й відповідальності. Недостатня вивченість психологічних механізмів,

особливостей прояву та динаміки структурних компонентів образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей зумовлює потребу в науковому аналізі та дослідженні цієї проблематики.

У наукових дослідженнях образ «Я-професійний» (або професійну «Я-концепцію») вчені розглядали з різних позицій: як складову системи особистісно-професійної ідентичності студентів (І. Бех [1], А. Лукіячук [2], Н. Шевченко [3]), як умову формування студента як професіонала (П. Макаренко [4], С. Ренке [5]), як складову професійної самосвідомості (Л. Долинська [6], Є. Якушева [7]). У сучасних наукових розвідках значна увага приділяється вивченню рівнів сформованості образу «Я-професійний» та особливостям прояву цього феномена. Дослідники пропонують різні підходи до його аналізу, зокрема через дослідження структурних компонентів (Р. Бернс [8], О. Стельмах [9], К. Ушакова [10]). У більшості наукових праць образ «Я-професійний» трактується як динамічна система уявлень особистості про себе в ролі суб'єкта професійної діяльності. Він формується під впливом професійного середовища та в процесі активної залученості індивіда до професійної діяльності, відображаючи взаємозв'язок між самосвідомістю та професійною самореалізацією [11; 12].

Структурно-змістове наповнення образу «Я-професійний» зумовлюється особливостями професійної сфери, у межах якої функціонує особистість. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених вивченню образу «Я-професійний» у представників різних професійних груп – педагогів, юристів, державних службовців, рятувальників, психологів та інших – питання системного дослідження процесу формування образу «Я-професійний» у майбутніх фахівців авіаційної галузі під час навчання в закладах вищої освіти залишається недостатньо висвітленим.

Питанням професійної діяльності фахівців авіаційної галузі, а також підготовки студентів і курсантів до неї відображено в працях низки українських дослідників (Л. Барановська [13], Е. Зюрин [14], О. Керницький [15] та інші). Утім вивчення психологічних аспектів становлення особистості майбутніх авіаційних фахівців представлено переважно у вигляді фрагментарних досліджень. Отже, на основі наукових розвідок, аналізу класифікацій авіаційних спеціальностей, дослідження міжнародних стандартів ми змогли виокремити такі змістовно-структурні компоненти образу «Я-професійного» в студентів авіаційних спеціальностей: когнітивний (образ «Я-фахівець у галузі авіації»), емоційно-оцінний (професійна самооцінка) та поведінковий (саморегуляція в професійній сфері). У дослідженні ми

зосередимося на вивченні особливостей прояву й динаміки емоційно-оцінного структурного компонента образу «Я-професійний» студентів авіаційних спеціальностей.

Емоційно-оцінний компонент образу «Я-професійний» студентів авіаційних спеціальностей характеризує рівень їхньої професійної самооцінки, внутрішнє усвідомлення себе як компетентного фахівця та позитивне ставлення до власної професійної діяльності. Він сприяє формуванню впевненості у власних здібностях, розвитку почуття відповідальності й готовності ефективно виконувати професійні завдання, відображаючи стійке позитивне емоційне ставлення до обраної професії. Для авіафахівців особливо важливим є вміння регулювати свої емоційні стани в стресових умовах, оскільки специфіка їхньої діяльності пов'язана з високим рівнем відповідальності, ризику та необхідністю приймати оперативні рішення в непередбачуваних ситуаціях. Емоційна стійкість у професійній сфері передбачає здатність оперативно приймати рішення в умовах складних ситуацій, що виникають через постійні зміни робочих умов, водночас зберігаючи емоційну рівновагу та контроль над власними реакціями [16].

Отже, у структурному емоційно-оцінному компоненті образу «Я-професійного» ми виділили такі критерії та змістові показники: позитивну самооцінку й реалістичний рівень домагань, високий рівень самоповаги та самоставлення, низький прояв самоприниження й високий рівень емоційної врівноваженості.

Метою статті є вивчення психологічних особливостей прояву та динаміки емоційно-оцінного структурного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей.

Результати дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вибірку дослідження становили 180 студентів авіаційних спеціальностей Національного авіаційного університету, серед яких – 78 жінок і 102 чоловіків віком від 17 до 23 років. З метою вивчення динаміки емоційно-оцінного компоненту образу «Я-професійний» учасники були розділені на дві групи: студенти 1–2 курсів і 3–4 курсів навчання.

Для вивчення специфіки розвитку емоційно-оцінного компонента образу «Я-професійний» студентів авіаційних спеціальностей використаний психодіагностичний інструментарій, підібраний відповідно до визначених критеріїв і показників. Так, дослідження самооцінки та рівня домагань студентів авіаційних спеціальностей здійснено за допомогою методики діагностики самооцінки. Результати дослідження показали, що у 43,82% студентів 1–2 курсів переважає адекватно висока самооцінка; у 23,6% – завищений

рівень самооцінки; адекватну (середню) самооцінку мають 21,35% респондентів і в 11,23% досліджуваних виявлена низька самооцінка. Результати дослідження рівня домагань у студентів молодших курсів засвідчують, що 55,06% респондентів мають нереалістичний рівень домагань, який може вказувати на некритичність ставлення до власних можливостей. Близько 32,59% досліджуваних характеризуються оптимально високим рівнем домагань, тоді як 2,24% демонструють його занижені показники, що може вказувати на недостатній рівень мотивації досягнень і слабку віру у власні професійні перспективи. Реалістичний рівень домагань виявлено лише в 10,11% студентів молодших курсів.

Показники самооцінки та рівня домагань у студентів авіаційних спеціальностей старших курсів бакалаврського рівня підготовки мають такі результати: 35,16% респондентів мають адекватно середній рівень самооцінки, 32,97% – завищений рівень самооцінки, 16,49% – адекватно високу самооцінку, у 15,38% вибірки діагностовано низьку самооцінку. Аналіз рівня домагань студентів 3–4 курсів виявив значну варіативність у професійному цілепокладанні та самоусвідомленні перспектив особистісного розвитку. Зокрема, у 25,27% опитаних зафіксовано оптимально високий рівень домагань, у 15,38% респондентів діагностовано занижений рівень домагань, у 9,9% студентів зафіксовано реалістичний рівень домагань (що може розглядатися як позитивна передумова особистісного та професійного становлення). Водночас майже половина респондентів (49,45%) продемонструвала нереалістичний рівень домагань, що свідчить про схильність

до перебільшення власних можливостей, знижену критичність самооцінювання та ймовірну переоцінку майбутніх досягнень. У контексті професійної підготовки авіаційних фахівців така невідповідність може становити ризик, оскільки діяльність у цій сфері потребує високого рівня об'єктивності, здатності адекватно оцінювати власні дії та приймати виважені рішення в умовах підвищеної відповідальності й часових обмежень [17].

Отже, можна зробити висновок, що серед респондентів 1–2 курсів авіаційних спеціальностей переважає адекватно висока або дещо завищена самооцінка, що свідчить про наявність у них загалом реалістичного, але водночас оптимістичного бачення власних можливостей. У більшості студентів 3–4 курсів авіаційних спеціальностей виявили адекватну або завищену самооцінку (рис. 1).

Водночас майже в половині студентів авіаційних спеціальностей 1–2 та 3–4 курсів спостерігається нереалістично завищений рівень домагань, що може вказувати на тенденцію до переоцінювання власних можливостей і зумовлювати виникнення фрустраційних станів, емоційної нестійкості й почуття неспішності. Це є тривожним результатом, оскільки може вказувати на протиріччя між реальним образом себе й очікуваними професійними орієнтирами (рис. 2).

Для вивчення самоставлення як критеріального показника емоційно-оцінного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей застосовано опитувальник для визначення самоставлення особистості. Показник самоповаги, який відображає рівень оцінки влас-

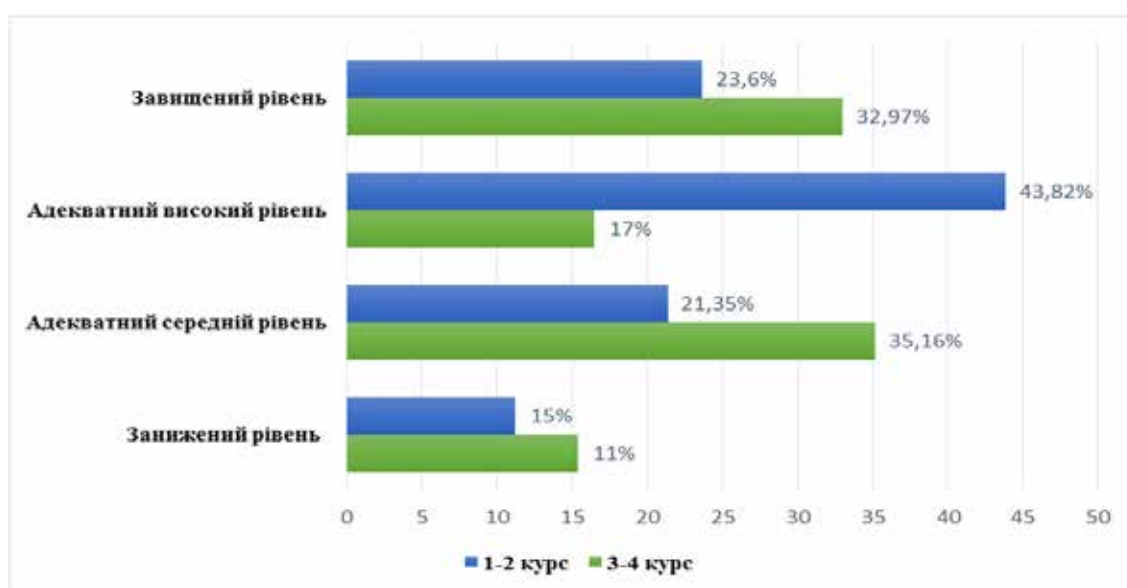

Рис. 1. Динаміка самооцінки студентів авіаційних спеціальностей 1–2 та 3–4 курсів

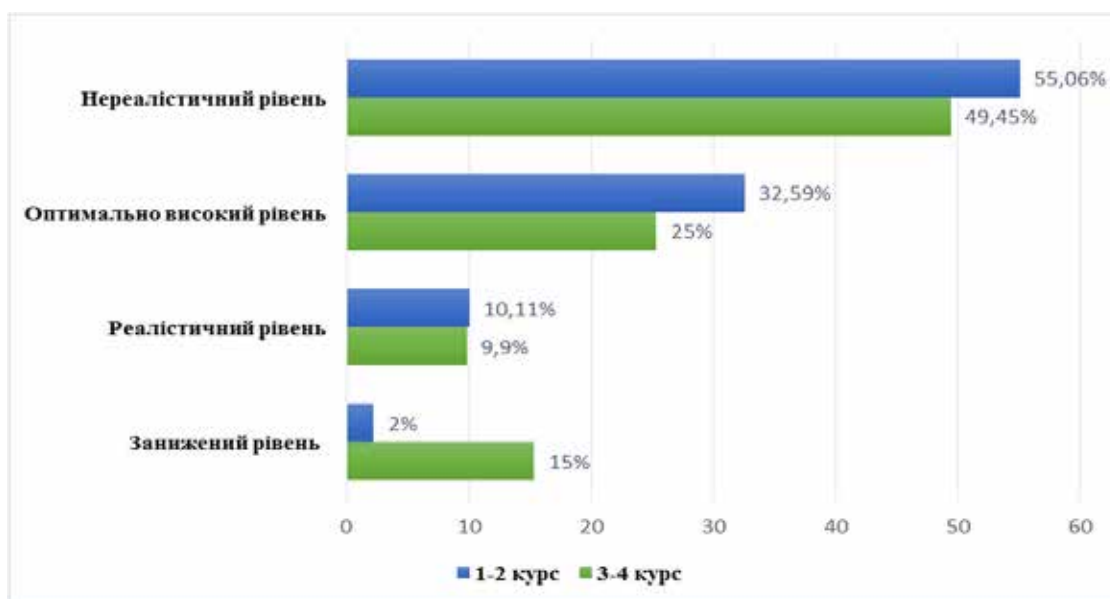

Рис. 2. Динаміка рівня домагань студентів авіаційних спеціальностей 1–2 та 3–4 курсів

ного «Я-образу» в студентів 1–2 курсів має такі результати: 15,7% – мають високий рівень самоповаги, у 59,6% – середній, а 24,7% – низький. Серед студентів 3–4 курсів високий рівень самоповаги спостерігається у 28,58% респондентів, тоді як 71,42% мають середній рівень, не зафіксовано низький рівень у цій вибірці. Така тенденція свідчить про поступове зростання впевненості у власних можливостях і підвищення почуття професійної гідності. Позитивна динаміка, зафіксована в студентів старших курсів, імовірно, зумовлена накопиченням навчального та практичного досвіду, який сприяє формуванню суб'єктивної позиції, професійної ідентичності й розвитку позитивного самоставлення.

Аналіз показника аутосимпатії серед студентів авіаційних спеціальностей молодших курсів продемонстрував такі результати: високий рівень виявлено у 20,22% опитаних, середній – у 50,56%, а низький – 29,22%. Отримані дані можуть свідчити про певну недостатність самоприйняття й нестійкість у ставленні до власного «Я». Натомість серед студентів старших курсів спостерігається підвищення рівня аутосимпатії: 38,46% досліджуваних мають високий рівень, 51,65% – середній і 9,89% – низький. Така динаміка може вказувати на поступове зростання емоційної врівноваженості, формування позитивного ставлення до себе, прийняття власної індивідуальності й недопків у межах становлення професійної самосвідомості й ідентичності.

Показник самоприниження, що відображає негативне ставлення до власної особистості, на високому рівні виявлений у 34,83% студентів авіаційних спеціальностей 1–2 курсів, у 50,56% –

на середньому рівні та 14,61% – мають низький рівень. Високі показники самоприниження можуть свідчити про наявність тенденцій до самозвинувачення та почуття провини, що ускладнює формування позитивного образу «Я-професіонал». Серед респондентів 3–4 курсів високий рівень цього показника зафіксовано у 24,18% вибірки. Зменшення рівня самоприниження на старших курсах, порівняно з молодшими, може свідчити про зниження внутрішнього напруження, самокритичності й емоційної конфліктності, що позитивно впливатиме на становлення професійної зрілості. Утім лише 9,89% студентів старших курсів демонструють низький рівень самоприниження, що можна розглядати як ризик-фактор, адже майбутня діяльність потребує впевненості, самоповаги та відповідальності в прийнятті рішень. Відсотковий розподіл показників рівнів самоставлення представлений у таблиці 1.

Емоційна врівноваженість, яка є показником емоційно-оцінного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей, досліджувалася за допомогою методики «Емоційна збудливість – урівноваженість». Цей критерій відображає здатність майбутніх авіафахівців підтримувати емоційну стабільність, здійснювати самоконтроль у стресових умовах та ефективно адаптуватися до високих вимог професійного середовища. Результати дослідження засвідчили позитивну динаміку розвитку емоційної врівноваженості студентів авіаційних спеціальностей у процесі навчання. Зокрема, високий рівень цього показника мають 11,2% студентів 1–2 курсів і 27,5% респондентів 3–4 курсів, що свідчить про зростання здатності до саморегуляції й контролю емоцій

Таблиця 1

**Показники рівнів самоставлення в студентів авіаційних спеціальностей
1–2 та 3–4 курсів (у %)**

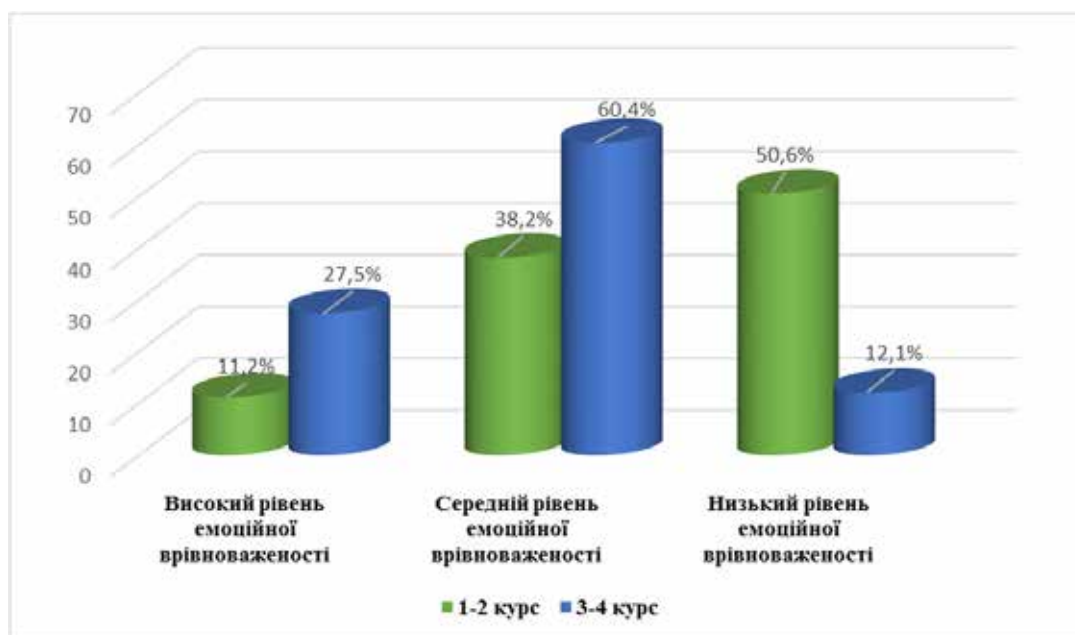
Складові самоставлення	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	1–2 курс	3–4 курс	1–2 курс	3–4 курс	1–2 курс	3–4 курс
Самоповага	15,7	28,58	59,6	71,42	24,7	–
Аутосимпатія	20,22	38,46	50,56	51,65	29,22	9,89
Самоприниження	34,83	24,18	50,56	65,93	14,61	9,89

у стресових ситуаціях. Середній рівень емоційної врівноваженості спостерігається в 38,2% респондентів молодших курсів і 60,4% – старших, що відображає поступове формування емоційної стабільності, адаптивності й зниження внутрішнього напруження в процесі професійного розвитку. Утім низький рівень емоційної врівноваженості зафіксований у 50,6% студентів 1–2 курсів, тоді як серед 3–4 курсів цей показник становить 12,1%, що вказує на зниження емоційної збудливості з набуттям навчального та практичного досвіду. Відмінності динаміки прояву рівня емоційної врівноваженості студентів авіаційних спеціальностей 1–2 та 3–4 курсів представлені на рисунку 3. Отже, отримані результати підтверджують поступове зростання рівня емоційної врівноваженості студентів авіаційних спеціальностей з накопиченням навчального досвіду й професійної підготовки, що є важливим критерієм для становлення гармонійного емоційно-оцінного структурного компонента образу «Я-професіонал».

Висновки і перспективи подальших розробок у напрямку дослідження. Вивчення результатів

психологічних особливостей прояву та динаміки емоційно-оцінного структурного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей показало, що рівень його сформованості переважно відповідає середнім показникам, демонструючи позитивну динаміку розвитку самоповаги й емоційної врівноваженості. Водночас виявлено наявність тенденцій до нереалістичного рівня домагань і завищеної самооцінки.

Узагальнюючи результати дослідження емоційно-оцінного компонента образу «Я-професійний» студентів авіаційних спеціальностей, можна констатувати, що загалом він сформований на середньому рівні з певними змістовими відмінностями за окремими показниками. Збільшення частки студентів із завищеною самооцінкою та нереалістичним рівнем домагань свідчить про можливу невідповідність між оцінкою власних можливостей і професійним очікуванням, що може ускладнювати адекватне професійне самосприйняття. Водночас спостерігається позитивна динаміка показників самоповаги й аутосимпатії, що свідчить про зростання впевнено-

**Рис. 3. Динаміка рівня емоційної врівноваженості студентів авіаційних спеціальностей
1–2 та 3–4 курсів**

сті у власних силах та емоційної стабільності. Однак наявність частини студентів із високим рівнем самоприпинення вказує на внутрішню суперечливість самоставлення й недостатню інтегрованість професійної ідентичності. Рівень емоційної врівноваженості в більшості майбутніх авіафахівців оцінюється як середній, проте наявність групи студентів із низькими показниками свідчить про емоційну нестійкість, що потенційно може перешкоджати ефективному

професійному становленню в умовах підвищеної відповідальності та стресогенності авіаційної діяльності.

Перспективами подальшого дослідження стане виявлення психологічних особливостей прояву й динаміки поведінкового структурного компонента образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей та аналіз можливих психологічних чинників формування образу «Я-професійний».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Образ «Я» як мета формування і розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 2. С. 30–40.
2. Лукіяничук А. М. Динаміка розвитку професійної ідентичності у майбутніх педагогів. *Identity of a personality and a group: psycho-pedagogical and sociocultural aspects : materials of the international scientific conference on January 27–28, 2014. Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ»*, 2014. С. 100–103.
3. Shevchenko N. F., Volobuyeva O. S., Ivanchuk M. G. Research of psychological and pedagogical conditions for the formation of personal and professional identity of vocational students. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2023. № 9. С. 148–167. URL: <https://insight.journal.kspu.edu/index.php/insight/article/view/129/97>.
4. Макаренко П. В. Професійна «Я-концепція» майбутніх фахівців правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Харків, 2001. 19 с.
5. Ренке С. Теоретико-методологічний аспект професійного образу «Я» як предмет психології. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. 2016. № 34. URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2016-34.%25p>.
6. Долинська Л. В., Скрипченко О., Огороднійчук З. Самосвідомість та «Я – концепція» особистості. Київ : Знання, 2009. 360 с.
7. Якушева Є. М. Особливості структури професійної самосвідомості особистості при різних стилях подоланої поведінки : дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2021. 225 с.
8. Burns R. B. Self-concept development and education. London : Holt, Rinehart and Winston, 1982.
9. Стельмах О. В. Психологічні умови формування професійної Я-концепції майбутніх рятувальників : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Острог, 2016. 265 с.
10. Ушакова К. Ю. Психологічні чинники становлення професійної «Я-концепції» у студентів медичних коледжів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2017. 223 с.
11. Silvia P. J., Eichstaedt J. A self-novelty manipulation of self-focused attention for internet and laboratory experiments. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers*. 2004. Vol. 36, № 2. P. 325–330.
12. Щербак Т. І. Психологічні особливості професійного аспекту образу Я майбутніх психологів. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Психологія»*. 2015. Вип. 51. С. 306–315.
13. Барановська Л. Авіаційний ВНЗ: освітнє середовище університету як детермінанта якості професійної підготовки студентів. *Вісник Льотної академії*. Кропивницький, 2017. С. 18–24.
14. Зюрин Е. А. Ефективність формування психофізичної стійкості до професійної діяльності операторів складних систем управління засобами фізичної культури (на прикладі льотної складу). Одеса : АТ БАХВА, 2011. № 1(2). С. 33–37.
15. Керницький О. М. Методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2005. 19 с.
16. Пилипенко К. В. Емоційна стійкість як професійно важлива якість майбутнього психолога-практика. *Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології* / Н. І. Пов'якель (ред.). Київ, 2009. С. 137–147.
17. Eurocontrol Specifications for the ATCO Common Core Content Initial Training Edition 1.0. – Edition date: 21/10/2008. Reference nr: EUROCONTROL-SPEC-113. 2008. 300 p.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (1998). Obraz «Ya» yak meta formuvannia i rozvytku osobystosti [The self-image as a goal of personality formation and development]. *Pedahohika i Psykholohiia*, (2), 30–40 [in Ukrainian].
2. Lukiianchuk, A. M. (2014). Dynamika rozvytku profesiinoi identychnosti u maibutnikh pedahohiv [Dynamics of professional identity development in future teachers]. In *Identity of a Personality and a Group: Psycho-Pedagogical and Sociocultural Aspects* (pp. 100–103). Prague: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ» [in Ukrainian].
3. Shevchenko, N. F., Volobuyeva, O. S., & Ivanchuk, M. G. (2023). Research of psychological and pedagogical conditions for the formation of personal and professional identity of vocational students. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, (9), 148–167. [<https://insight.journal.kspu.edu/index.php/insight/article/view/129/97>].
4. Makarenko, P. V. (2001). Profesiina «Ya-kontseptsii» maibutnikh fakhivtsiv pravoohoronnoi diialnosti [Professional self-concept of future law enforcement specialists] (Author's abstract of PhD dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].
5. Renke, S. (2016). Teoretyko-metodolohichniy aspekt profesiinoho obrazu «Ya» yak predmet psykholohii [Theoretical and methodological aspects of the professional self-image as an object of psychology]. *Problemy Suchasnoi Psykholohii*, (34). [<https://doi.org/10.32626/2227-6246.2016-34.%25p>] [in Ukrainian].
6. Dolynska, L. V., Skrypchenko, O., & Ohorodniichuk, Z. (2009). Samosvidomist ta «Ya-kontseptsii» osobystosti [Self-awareness and the self-concept of personality]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
7. Yakusheva, Ye. M. (2021). Osoblyvosti struktury profesiinoi samosvidomosti osobystosti pry riznykh stil'akh podolaiuchoi povedinky [Features of the structure of professional self-consciousness of a personality under different coping behavior styles] (PhD dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].
8. Burns, R. B. (1982). Self-concept development and education. London: Holt, Rinehart and Winston.
9. Stelmakh, O. V. (2016). Psykholohichni umovy formuvannia profesiinoi Ya-kontseptsii maibutnikh riativnykiv [Psychological conditions for the formation of the professional self-concept of future rescuers] (PhD dissertation). Ostroh [in Ukrainian].
10. Ushakova, K. Yu. (2017). Psykholohichni chynnyky stanovlennia profesiinoi «Ya-kontseptsii» u studentiv medychnykh koledzhiv [Psychological factors of the formation of the professional self-concept in medical college students] (PhD dissertation). Kyiv [in Ukrainian].
11. Silvia, P. J., & Eichstaedt, J. (2004). A self-novelty manipulation of self-focused attention for internet and laboratory experiments. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers*, 36(2), 325–330.
12. Shcherbak, T. I. (2015). Psykholohichni osoblyvosti profesiinoho aspektu obrazu «Ya» maibutnikh psykholohiv [Psychological characteristics of the professional aspect of the self-image of future psychologists]. *Visnyk KhNPU imeni H. S. Skovorody. Psykholohiia*, (51), 306–315 [in Ukrainian].
13. Baranovska, L. (2017). Aviatsiinyi VNZ: osvितnie seredovyshche universytetu yak determinanta yakosti profesiinoi pidhotovky studentiv [Aviation university: Educational environment of the university as a determinant of the quality of students' professional training]. *Visnyk Lotnoi Akademii (Kropyvnytskyi)*, 18–24 [in Ukrainian].
14. Ziurin, E. A. (2011). Efektyvnist formuvannia psykholohichnoi stiiikosti do profesiinoi diialnosti operatoriv skladnykh system upravlinnia zasobamy fizychnoi kultury (na prykladi lotnoho skladu) [Effectiveness of the formation of psychophysical stability to professional activity among operators of complex control systems by means of physical culture (on the example of flight personnel)]. *Odesa: AT BAKHVA*, 1(2), 33–37 [in Ukrainian].
15. Kernyskyi, O. M. (2005). Metodyka formuvannia psykholohichnoi hotovnosti kursantiv-liotchykiv do liotnoi diialnosti [Methodology of forming psychological readiness of flight cadets for flight activity] (Author's abstract of PhD dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].
16. Pylypenko, K. V. (2009). Emotsiina stiiikist yak profesiino vazhlyva yakist maibutnoho psykholoha-praktyka [Emotional stability as a professionally important quality of the future practical psychologist]. In N. I. Povyakel (Ed.), *Praktychna psykholohiia v systemi vyshchoi osvity: teoriia, rezultaty doslidzhen, tekhnolohii* [Practical psychology in higher education: Theory, research results, technologies] (pp. 137–147). Kyiv [in Ukrainian].
17. Eurocontrol. (2008). *Eurocontrol specifications for the ATCO Common Core Content Initial Training (Edition 1.0)*. Reference nr: EUROCONTROL-SPEC-113. ISBN 978-2-87497-055-9.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.10.2025
 Дата публікації: 28.11.2025